

Diferents exemplars de la publicació satírica, de gran èxit popular

SIS DÈCADES DE COMBAT

Es compleixen 150 anys de la creació de *La Campana de Gràcia*, exitosa i satírica tribuna del republicanisme a Catalunya

TEXT JOSEP MARIA FIGUERES
FOTOS ARCA (BIBLIOTECA NACIONAL DE CATALUNYA)

Si hi ha una revista popular que encarnava els ideals d'igualtat i llibertat del republicanisme, aquesta era *La Campana de Gràcia*, setmanari satíric i combatiu que va assolir un gran èxit al llarg de més de seixanta anys de periodisme militant fins que la repressió del 6 d'octubre de 1934 va acabar la seva dilatada trajectòria. Defensora dels drets dels treballadors, que gaudien del seu contingut accessible, aquest any s'ha complert el segle i mig del naixement de la mítica capçalera.

El 8 de maig de 1870, va néixer *La Campana de Gràcia* com un homenatge a la resistència popular de Gràcia davant el dur setge que van patir els graciencs per part del general Gaminde durant les revoltes del Sexenni Revolucionari. I, des del principi, ja fan jocs de paraules que en demostren les intencions: escriuen que si tenen èxit tocaran a sometent (i ja se sap què vol dir aquest repic...), mentre que altres vegades asseguren que faran campana (el que fan els infants que no van a escola, tot un sinònim críptic de vaga). O sigui, que sempre jugaven amb mots sobreentesos i provocatius.

El dur setge de Gràcia va provocar una reacció que va ser molt continuada. I, és clar, la reacció va ser pitjor per al poder conservador i monàrquic. Amb el setmanari es crea, doncs, una escola de republicans que protesten per la brutal repressió. I el republicanisme va créixer. Un origen, doncs, de lluita i resistència a favor del republicanisme federal i contra els reaccionaris.

Els lectors reien, somreien i arreu tothom la llegia. Es publicava dissabte, dia de setmanada, i a la taverna o al casino nocturn, a la perruqueria o al patí fabril tot esperant que sonés la sirena d'entrada, tothom

LA REVISTA ES VA CONVERTIR EN UN NERVI DE LA LLUITA I DE LA RESISTÈNCIA CONTRA EL CENTRALISME CLERICAL I CONSERVADOR

la tenia a l'abast. O sigui, un èxit brutal. La revista va convertir-se, així, en un nervi de la lluita i de la resistència contra el centralisme clerical i conservador, els altres dos eixos ideològics que s'oposaven als desigs programàtics de la desitjada República federal.

FÓRMULA CONSOLIDADA

Al llarg dels més de seixanta anys que van entre 1870 i 1934, el setmanari no parat de batallar —de batall de la campana, mai millor dit. Apareix inicialment bilingüe, però al cap d'un mes ja es catalanitza i a partir

d'aquí utilitzarà sempre aquesta llengua en una formidable tasca que va permetre a les capes obreres urbanes estar en contacte amb un català ben diferent del de les publicacions d'ordre, com eren les de la Lliga i altres similars.

Els noms que cal esmentar són l'editor, Innocenci López Bernagosi, de la Llibreria Espanyola,

local que va ser un cau de revistes republicanes i de tertulians que suggerien temàtiques i llenya al foc editorial, així com un puntal de l'edició en una nissaga d'editors de raça. També cal destacar la capçalera del gran i oblidat Tomàs Padró —un dels principals exponents de la il·lustració satírica catalana del segle XIX— així com un home inicial clau, Antoni Serra, que serà substituït molts anys, per Josep Roca i Roca, que signava P. K.

En Roca va ser el director per excel·lència, va signar els editorials dels números mil

al dos mil i va mantenir una estructura regular que va acompanyar la publicació, amb portada amb imatge a tota pàgina o bé textos i imatges, versos i articles curts i punyents a les pàgines centrals i una pàgina final amb humor, publicitat o més textos i il·lustracions. Quan eren vuit pàgines la fórmula seguia, es tractava de donar sempre

EL CONTINGUT, FÀCIL D'ENTENDRE, ERA EMINENTMENT SATÍRIC I LA IL·LUSTRACIÓ ERA UN ELEMENT FONAMENTAL DE LA CAPÇALERA

un contingut de fàcil accés i en què predominés, en prosa o en imatges, el fet més actual vist des de l'òptica del seu ideari.

CRÍTQUES A LA LLIGA

Amb el canvi de segle, va venir el canvi d'impremta i van arribar els dibuixants polítics que aplicaran el programa de Roca i Roca, primer castelari, i contrari al catalanisme polític de la Lliga essent el seu aligot, símbol de *La Veu de Catalunya*, moltes vegades el blanc dels dards verinosos de les esquerres republicanes,

de Màrius Aguilar a Lluís Capdevila, de Brauli Solsona a Eusebi Corominas.

Al llibre *Història de la premsa catalana*, Rafael Tasis assenyala quatre noms clau: Serafi Pitarra, l'home puntal del teatre popular català; Conrad Roure, bregat periodista i fundador del *Diari Català* amb l'Almirall i el també escriptor Antoni Feliu i Codina. I cita el mateix Almirall, tot i que aquest no hi signava habitualment.

El contingut de *La Campana de Gràcia* és eminentment satíric, i dins la sàtira la il·lustració és fonamental. D'ací que, tot i les dificultats tècniques dels primers gravats

EL 1872 VA SER SUSPENSA PER LES AUTORITATS I LA RESPOSTA VA SER CREAR L'ESQUELLA DE LA TORRATXA, UNA ALTRA CAPÇALERA SATÍRICA

en fusta que ràpidament seran substituït pels de zenc, el setmanal utilitzava imatges que han de ser contundents, clares i llam-

pants i que tothom entengui a l'acte, tot i que avui no costa de reconèixer Cánovas o Sagasta, Lerroix o Cambó, a diferència del que passa quan els que apareixen són ministres o consellers. Dibuixants com Apel·les Mestres, Josep Lluís Pellicer o Manuel Moliné, entre altres, aconseguen fixar l'atenció per la força del seu traç sempre punyent i en defensa d'un ideari compartit.

ESTABILITAT I SUSPENSÍO

El setmanari, atesa la seva crítica profunda, pateix una suspensió per part de les autoritats el 1872. És llavors que apareix *L'Esquella de la Torratxa* per a substituir-lo, un fet habitual aleshores. Aquest nou setmanari tindrà també força èxit.

Vist amb perspectiva, cal destacar que *La Campana de Gràcia* va mantenir un tiratge notable que ja voldrien tenir avui

moltes publicacions en paper, uns vint mil o vint-i-cinc mil exemplars per una població catalana de dos milions i poc més de

La portada de *La Campana de Gràcia* mostrava una sàtira política i social que s'explicava amb il·lustracions contundents i fàcils d'entendre.

persones. Una taxa alta i ben significativa del grau de penetració de la publicació. Al llarg de la seva vida, hi van passar diferents directors, alguns de renom. Esmentem, per exemple, escriptors rellevants com Joan Puig i Ferrater o Prudenci Bertrana, necessitats d'un sou regular en aquesta labor.

A part dels directors, el setmanari va comptar amb una multitud de col·laboradors ocasionals, de Marcel·lí Domingo, Ventura Gassol, Jaume Agudé i Miró, Agustí Cabruja, Lluís Capdevila a Josep Pous i Pagès passant per Angel Guimerà o Santiago Russinyol. I altres de més

coneguts *Fulmen* (Antoni Rovira i Virgili), *Paradox* (Màrius Aguilar), *Xarau* (Santiago Rusiñol) o altres amb el nom prou conegut de l'escriptor que hi col·labora.

Amb el pas dels anys, hi van anar entrant nous col·laboradors, si bé la publicació va mantenir el mateix esperit i va afuixar només alguns continguts en etapes dures com la dictadura de Primo de Rivera. Tot i això, va defensar sempre els drets dels treballadors –que eren la majoria dels seus lectors–, com la jornada de vuit hores, i va ser molt crític amb la perenne corrupció i el mal govern.

LA PUBLICACIÓ SEMPRE VA DEFENSAR ELS DRETS DELS TREBALLADORS I VA SER MOLT CRÍTICA AMB LA PERENNE CORRUPCIÓ I EL MAL GOVERN

regulars com Roca i Roca o Cels Gumà, autor de versos sobre l'actualitat. Moltes d'aquestes col·laboracions, però, estan sense signar, altres amb pseudònims, uns de

total de contingut amb el nacionalisme d'esquerres. I és que, des del 2 de juliol d'aquest any fins a la seva desaparició, arran dels fets d'octubre del 1934, va passar

a ser propietat de l'Esquerra Republicana de Catalunya.

Aquell any, a les portes de la Guerra Civil, es publica el darrer número de la revista, el 3.403 de la seva història. Un llegat que es pot consultar –excepte els almanacs que publicava, altament suggestius i també perseguits– a ARCA, on aquesta capçalera està digitalitzada. En aquest portal d'accés obert on es poden consultar publicacions periòdiques tancades representatives de la cultura i la societat catalana és on perviu actualment *La Campana de Gràcia*, aquella iniciativa exitosa i combativa que va néixer un segle i mig enrere. **Ç**

LA CAMPANA MÍTICA

D'on sorgeix exactament el nom de *La Campana de Gràcia*? Prové d'uns fets ocorreguts a la Vila de Gràcia a final del segle XIX i que la història ha batejat com Revolta de les Quintes. Cal remuntar-se a l'abril de 1870, quan la ciutadania de diferents indrets –també de Gràcia– es va revoltar davant la crida del govern espanyol per reclutar els joves perquè servissin l'Exèrcit. La campana de la Torre del Relotge, situada davant de la Casa de la Vila de Gràcia, va advertir als graciencs de l'arribada de les tropes. Els militars, enutjats pel so de la campana, començaren a bombardejar des del Passeig de Gràcia i van acabar esquerdant la torre. El setge va durar sis dies i hi van morir vint-i-set persones. Des de llavors, la campana de Gràcia forma part de la mitologia del barri.

Per això, Valentí Almirall, que va tenir un paper destacat en el periodisme polític del Sexenni i de la Restauració, va dir a López Bernagosi, fundador del setmanari satíric, que no calia patir pel nom de la capçalera, que el tenien davant –en referència a la campana– i que així tothom sabia què significava i, per tant, també quin contingut portarien les quatre pàgines habituals.

Més informació a:

https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/consulta/registro.do?id=2318

Col·lecció de *La Campana de Gràcia* al portal ARCA